

տեղւոյս աղգային Հիւանդանոցին կըթողու իր շինել տուած քսան տուները:

«Լուսաբերի» մէջ կըկարդանք.—կիմանանք, որ վսեմաշուք Պօղոս փաշա Նուբար իր հիմնելիք վաճառականական վարժարանի շինութեան ծախքերուն և պահպանութեան համար մէկ միլիոն ֆրանկ--իբր 40,000 անգլիական ոսկի յատկացուցած է:

ԱՅԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

ՊՐԵՍԻՍԼԱՒ ԵԿԵՂԵՑԻ ՌՈՒՍԸՅ

Ոչ ոք այնպէս ճկուն չի եղել զանազան դրութեանց յարմարուելում, որքան հոգեւորականութիւնը, որն իւր բարոյական ոյժը կորցրած, դարձած մի միայն ծիսականատար և ծիսապաշտ, թէ ինք է զգացել իւր ծանր կացութիւնը և թէ ժողովրդի համար դարձել սոսկ արհեստաւոր: Աւետարանի էականից հեռացած և զանազան դաւաքանական խնդիրներում ու սխալատիքական ուսմամբ խճճուած հոգեւորականութիւնը իւր գրութիւնը պահպանելու համար անշուշտ պէտք է որոնէր հօրներէ հովանին և ինչ զոհ էլ հարկաւորուէր, պէտք է բերէր նա որպէս զի կարողանար պահպանել իւր գոյութիւնը և ապրէր: Եղել են դէպքեր, երբ կատապականացած հոգեւորականութիւնը ոչ մի միջոցի, ոչ մի անարդարութեան և անգթութեան առաջ կանգ չի առել իւր կաշին և իրեն պաշտպանողներէ կաշին պաշտպանելու համար և հէնց դորանումն է եղել եկեղեցու անկումը, նրա մահաբեր հիւանդութիւնը: Բայց եղել են շրջաններ, երբ համարձակ ռահիլիւններ՝ աներկիւղ դուրս են եկել և կեանքի գնով բողոք բարձրացրել կատարւող անիրաւութեան և անկման դէմ: Այդպէս էր Խարբինի եպիսկոպոսի շրջաբերականը, որը մենք քաղուածօրէն առաջ բերենք:

«Церковный Вѣстникъ» թերթի № 10-ում տպուած է Ս. Պետերբուրգի միտրապօլիտ Ս. Անտօնի նամակը «Ռուսաստանի իսկական վիշտը» մակագրութեամբ, որ ուղղուած է ուրիշ կողմ

և որը ամբողջովին առաջ ենք բերում ընթերցողների ուշադրութիւնը հրաւիրելով այդ նշանաւոր տողերի վրայ: Մանր վշտի մէջ է այժմս Ռուսաստանը: Դժբաղդ պատերազմի սկզբից անցաւ որդէն մի տարի: Նաւատորմը ոչնչացրած է: Մեր քաջ զինուորները թշնամու գնդակներից մեռնում են տասնեակ հազարներով: Զօրաբանակը կրում է պարտութիւն պարտութեան ետեւից: Մեր սրտերում կատարեալ յուսահատութիւն է:

Առաջին անգամ չէ, որ սուրբ Ռուսաստանին այցելում են ծանր դժբախտութիւններ: Նա անցրեց «ինքնակոչի» ժամանակները պատուաւոր կերպով, յաղթանակով վերջացրեց շվեդացիների հետ ունեցած դարաւոր պատերազմը և նապօլէօնի սոսկալի արշաւանքները: Բայց այն ժամանակուայ Ռուսաստանն այն չէր, ինչ որ ներկայումս է: Նա այն ժամանակ հզօր էր իւր դէպի հաւատն ունեցած սիրով, անձնուէր էր թագաւորին և հայրենեաց: Իսկ այժմս ինչ ենք տեսնում:

Մղոււմ է սոսկալի պատերազմ: Պէտք է որ մենք բոլորս միանայինք զսեմ անձնադոհութեամբ և հայրենասիրութեամբ. բայց դրա փոխարէն մեր երկրում իշխում է ներքին յուզմունք և խռովութիւն: Ռուսաստանի հարազատ զաւակները հներում անձանօթ վարդապետութեան շնորհիւ, թշնամութեամբ յոշոտում են նրա սիրտը: Ձկայ սէր դէպի եկեղեցին: Անյայտացել է մեր՝ դէպի իշխանութիւնն ունեցած պատկառանքը: Ամեն ինչ տակն ու վրայ է եղել. թողել են դիտութիւնը, օտի տակ են տուել բոլոր որբութիւնները: Անցեալ բարեկենդանին, երբ մեր հարազատ հերոսները թշնամու հետ անհաւասար կռւում ու ժառպաւ էին լինում և կոտորւում արիւնահեղ սոսկալի կռիւներում, մենք այդպիսի հանգամանքներում դարձեալ չ'ամաչեցինք և սովորական քէֆից չը հրաժարուեցինք. կողմնակի դիտողի համար ծանր էր տեսնել մեր բարոյական այդպիսի սանձարձակութիւնը: Դրա համար էլ արդարացի կերպով բոլորին ասելի դարձանք և աշխարհի բոլոր ազգերի համար ծաղրի առարկայ եղանք:

Այ թէ ո՞րտեղ է Ռուսաստանի իսկական վիշտը: Մեզ համար չմնաց ոչ մի սուրբ և անձեռնմխելի բան: Կորցրել ենք Աստուծոյ երկիւղը, ժամանակակից դերմարդկանց կոպտ եսականութիւնը սիրեցինք: Ահա անցաւ քառասորդապան պահոց առաջին շաբաթը: Նրա հետ կթռչին կերթան մեր ժամանակաւոր ժուժկալութիւնը և կարճաժամանակեայ ողջախոհութիւնը: Քաղաքից դուրս կատարուող զուարճութիւնները, թատրոններն ու տեսարանները նորից կը յափշտակեն մեզ դէպի սանձարձակութիւն, զուարճութիւն և անառակութիւն: Եւ

եկեղեցին ազօթում է ուղղուելու համար և եղբայր զինուոր-
 ներն հառաչում են մեզ համար մեռնելիս: Իսկ մենք ինչ բան
 ունինք: Գինին, տեսարաններն ու խրախճանք . . . Այ որտեղ է
 մեր գանձը, մեր սիրտը. այ թէ ինչ ենք որոնում և ցանկա-
 նում: Մեզ քաղցր է թւում այդ արքեցած, կոպիտ, կեղտոտ,
 ստոր և ղիւական դրութիւնը: Եւ ընդհակառակն մեզ համար
 տխուր է այն ամենը, ինչ որ զգաստ, պատկառելի, մաքուր,
 լուսաւոր և Աստուածային է: Ճշմարտութիւն, խաղաղութիւն,
 խնդրութիւն և հոգեւոյ սրբութիւն մենք չը գիտենք: Նրանք մեր
 սրտին օտար են: Այս դէպքում խիստ տեղի են Անդրէաս Կրե-
 տացու կանոնի խօսքերը. — «Օրէնք թուլացան, Աւետարանը չի
 դորժագրւում, գիրք մատնուած է անփութութեան, մարդարէ-
 թիւնք սպառուել են և նրանց հետ բոլոր արդար և ճամարիտ
 խօսքը»: Մեր հոգեւոր վերքերը շատացել են, իսկ բժշկութեան
 մասին չենք խորհում:

Թափուելիք, ով սուրբ Ռուսաստան. Պրաւօսլաւ Ռուսաս-
 տան. ամաշիր, Աստուածանից վախեցիր: Չգիր քեզանից մեղաց
 ցեխն ու անմաքրութիւնը: Ապաշխարի՛ր, լուսաւորուելիք և Աս-
 տուած կ'ողորմի քեզ»:

— Բայց եթէ Ս. Անտոնիոս միտրապալիտի տոսձի նման այդ-
 պիտի տեղմի մէջ է խրուել Ռուսաստանը մի՞թէ այդ կատարուել
 է յանկարծակի, աննկատելի կերպով, կամ հրաշքով: Ինչո՞ւ
 այն ժամանակ չեն մտածել, երբ յանցանքը փոքր էր, մեղքը
 չնչին: Եւ եթէ այդ աստիճանի յետագիմել է այդ հոկայական
 երկիրը և բարոյապէս այլանդակուել, ինչու ժամանակին չի
 մտածել հոգեւորականութիւնը. ինչու արմատահան չի արել և
 սաղմի մէջ չի խեղդել պատճառները: Արդեօք դօրաւորներն
 չէր նրանց սկիզբը և հէնց զրա համար չէր որ ժողով հոգե-
 ւորականութիւնը . . .

Մեր ժամանակի ստեղծագործող ազատ միտքն ու շունչը
 շարժեցին վերջապէս մի մարմին, որը նկատուել էր միշտ ան-
 շարժ յետագէմ և դորձիք լինելու ընդունակ: Երկար լուռ-
 թայէներին ձայն հանեց վերջապէս և պրաւօսլաւ եկեղեցու քա-
 հանայական դասը և ինչպէս որ կարելի էր սպասել, այդ ձայնը
 լսուեց Պետերբուրգից, Ռուսաստանի և Եւրոպայի այդ «պա-
 տուհանից», ինչպէս կոչել էր նրան Պետրոս Մեծը: Մայրաքա-
 ղաքի քահանաների մի խումբ առանձին հանրագրով դիմել է

Ս. Անտոն միաբնակիցին, զնեւոյն եկեղեցու վերածնութեան և աւետարանական շաւղին վերադարձնելու ամենակարեւոր պահանջները, որը մինք առաջ ենք բերում քաղաքապետ Սերգեյ Վեսնիկով-ի № 11-ից: «Մի միայն ազատ, իւր դաւանութեան լիութիւնը դիտակցող, իւր ներքին կազմակերպութեան բանին ծառայող, իւր բոլոր դործերն անձամբ կառավարող ազատ եկեղեցին կարող է պահպանել իւր բոլոր դաւանները մէջ հաստատուն, որդիական մաքուր հաւատ գէպի ինքն և ունենալ իւր առտուածային կոչումն իրադործելու անհրաժեշտ ձայնը, որից պէտք է բոլորքուն են մարդկային օրերը: Արտաքոյ այդ ազատութեան եկեղեցին կարող է պահպանուել, բայց ապրել, ազդել և դործել այնպէս, ինչպէս որ իսկզբանէ յատուկ է իրեն, չի կարող: Իրեն բնորոշելու և արտայայտուելու գործում խեղդուած պրուսուլաւ եկեղեցու ձայնը, որին կասկածանքով են նայում և համարում են ստրկացած աշխարհային — պետական շահերին և նպատակներին, կարող է արդեօք ընդդիմադրել այլադաւան, այլափառ, հնաժէս և այլ ամեն տեսակ մտածող անկեղծ, ազատ և համոզուած քաղաքացիներին ձայներին, արդեօք նա չի խլանալ այլ ձայներից: Իսկ որ նախապաշար և իշխող համարուած եկեղեցու ձայնը չունի իւր հեղինակութեան համապատասխան անկախութիւն և շատ յայտնաւի ոչ թէ օտարներին, այլ և հարադասներին ներկայանում է անազատ կողմնակի ազդեցութիւնից և նկատումներից, կարծում ենք ապացուցանելու կարիք չկայ, որովհետեւ հէնց պետական հիմնական օրէնքն ասում է, որ «եկեղեցական կառավարութեան գործում ինքնակալ իշխանութիւնը գործում է իւր հիմնած կառավարիչ սրբազան Սիօզի միջոցաւ: (օրէնսդրութիւն I հատ. ա մասն, գլուխ VІІ, յօդուած 43)» Այնուհետեւ նկատագրելով, թէ ինչպէս հետզհետեւ ստատիկանում է ժողովրդի տրտունջը երեկեղեցու դէմ, որ հասարակական կեանքի վրայ եկեղեցին կորցրել է իւր ազդեցութիւնը. հանրագիրը շարունակում է. —

«Ժամանակակից նշանները պայծառ և աւելի ուժղին, քան երբ և իցէ, ցոյց են տալիս, որ եկեղեցին պէտք է դուրս գայ այն խորթ և իրեն անվայել վիճակից, որի շնորհիւ նա հանդիսանում է կամ որպէս Պետութեան առաջ ինքնուրոյն կերպով հասկացուած ու գործող մի ոյժ, կամ թէ՛ ոչ տաք և ոչ պաղ ուղեկից և դիտող մարդկային գործերի և հասարակաց կեանքի: Աւելի քան անհրաժեշտ է, որ եկեղեցին վերադարձնի իրեն մարդկանց կեանքի վրայ ունեցած իւր արդիւնաւէտ ազ-

դեցութեան ամբողջ ոյժը և իւր ձայնի կատարեալ զօրութիւնը: Իսկ այդ քանի համար նա ամենից առաջ պէտք է վերադարձնի իւր դարաւոր այն ազատութիւնը, որ որոշուած և սահմանուած է սրբազան կանոնների շարքով, որոնք թէև մոռացուած ու անարգուած, սակայն չեն կարող կորցնել իրենց դարաւոր պարտադիր նշանակութիւնը: Այնուհետև քահանայք զրուժ են, որ եպիսկոպոսը պէտք է ընտրուի թեմի կողմից, որ եպիսկոպոսները պէտք է հաւատար լինին, իրենց ժողովրդից անբաժան, չեն կարող պաշտօնում բարձրանալ կամ ցածրանալ, որովհետև եպիսկոպոսական կոչումը հաւատար է, որ ոչ ոքից եպիսկոպոսը ոչ մի պարզ և կամ արտաքին նշան չի կարող ստանալ, որոնց մասին սրբազան կանոնները ոչինչ չեն ասում. որ մի քանի թեմեր պէտք է կազմեն միապապալիստութիւն, իսկ ըստ միապապալիստութիւնները մի ընդհանուր ռուսական պատրիարքութիւն. որ եկեղեցական պաշտօնեաներից մինչև պատրիարքը պէտք է ընտրուին ժողովրդից և որ այդ նպատակին հասնելու համար հարկաւոր է հրաւիրել տեղական ռուսական եկեղեցու ժողով, որը կը կարողանայ վերականգնել պրաւօսլաւ եկեղեցու կանոնական ազատութիւնը:

— Մի ժամանակ մեր խելօքները կաշուից դուրս էին գալիս հետզհետէ արմատախիլ անելու ընտրական սկզբունքը և նշանակելու եկեղեցական պաշտօնեաներին և դրա մէջն էին տեսնում Հայաստանեայց եկեղեցու ոյժը: Մի կողմից հասկանալի էր այդ մոլորութիւնը, որովհետև մեզ վրաշա, խան և մարակ է եղել սիրելի և հրամանատար, սակայն լսելով պրաւօսլաւ եկեղեցու հովիւների այս զգալի ձայնը, պէտք է զգան իրենց սխալը և վերադառնան ընտրողական լայն սկզբունքի շատ հետաքրքիր է: Ժամանակ է, որ մեր թեմերը ձայն հանեն այդ կարևոր խնդրի առթիւ և վերականգնեն Հայաստանեայց եկեղեցու այդ դարաւոր, կանոնական և սրբազան իրաւունքը, որը գործ չի դրւում մի միայն Կովկասում և Ռուսաստանում: Ժամանակ է, որ մենք էլ ձայն բարձրացնենք և քանի որ ժամանակ է, հայցենք կանոնադրութեան վերադառնալու իրաւունքը: Ծիծաղալի և ցաւալի չէ՞ ծուխը պահպանում է իւր բնօրինակ իրաւունքը, իսկ թեմերի գլխին այս կամ այն կողմնակի անձանց միջամտութեամբ ու քմահաճութեամբ են թեմակալներ փաթաթուում և այն շատ մութ և կասկածելի միջոցներով: Ամբողջ հարիւր տարի այդ սխալ և՛ վնասակար և խորթ շաւղով է ընթացել Հայոց եկեղեցին Կովկասում: Ժամանակ չէ՞ ուղղելու այն, մանաւանդ որ ներկայ Վեհափառ Հայ-

բապետը սիրում է ընտրական սկզբունքը և դէժ չի լինիլ մարմնացնելու այն մեր կեանքի մէջ էլ: Բայց մենք էլ ունինք քահանայք և ժողովուրդ, որոնք ձայն հանել կարողանան այդ մասին:

Ռուսական հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդում է Պետերբուրգից հետևեալը. —

«Մարտի 22-ին կայացաւ սրբազնագոյն Սինօդի նիստը, ուր վերջնականապէս վճռուեց Ռուսաստանում պատրիարքութիւն վերականգնելու հարցը և պատրիարքական ընտրութեան համար համառուսական եկեղեցական ժողով գումարելու խընդիւրը: Սինօդի որոշումը կընեղայացուի Թագաւոր Կայսրին: Մտադրութիւն կայ եկեղեցական կանոնների հիման վրայ ժողովը գումարել Մոսկվայում: Պատրիարքութեան ամենահաւանական թեկնածուն համարուում է մայրաքաղաքում հովուապետական բարձր պաշտօն ունեցող անձը, ուստի պատրիարքական գաւաղանն երեւի կըստանայ Պետերբուրգի և Լազօգայի միաբապաւիտ Անտօնիոսը: Սրբազան Սինօդը Պատրիարքի մօտ միայն խորհրդակցական օրգան կլինի: Սրբազնագոյն Սինօդի օրէք-պրօկուրօրի պաշտօնը պէտք է վերացուի: Թագաւորին ղեկուցումն անելու իրաւունքն անցնում է պատրիարքին»:

Վերոյիշեալ երեւոյթն այնքան մխիթարական է և եկեղեցին ամենայն կաշիւադուամներից ազատող, որ չի կարող ուրախութիւն չըպատճառել Աւետարանի աշակերտ և նրան ազատ շաղով ապրել և ընթանալ ցանկացողին: Աւետարանը պէտք է լինի եկեղեցու հիմքը, օրէնսգիրքն ու դատախազը և ոչ թէ նշանակուած այլ և այլ պաշտօնեաներ ու քաղաքական միտումներ:

ՊՐԵՍՆՈՍԼԵԻ ԵԿԵՂԵՅԻ ՎՐԱՅ

«Յնօբիտ Փուրցէլի» մէջ կարդում ենք.

— Մարտի 16-ին Գութայիսում սկսուեց նահանգի վրաց հոգևորականների համաժողովը: Նախագահ ընտրուեց Մ. քահանայ Մճեղլիձէն:

Սկզբում արձանագրուեցին այն խնդիրները, որոնք խորհրդածութեան առարկայ պէտք է դառնային: Քննութեան առնելով հոգևորականութեան և ժողովրդի տարբերութեան